

Neta C. Crawford: Argument and Change in World Politics – Ethics, Decolonization, and Humanitarian Intervention.

1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 15 + 466 stran, ISBN 0-521-00279-6 (signatura knihovny ÚMV 50 060).

Recenzovaný text Nety C. Crawfordové, profesorky v Institutu pro mezinárodní studia Thomase J. Watsona Jr. (*Thomas J. Watson Jr. Institute for International Studies*) při Brownově univerzitě, je v podstatě rozdělen do dvou hlavních tematických celků – obecného a konkrétního. V obecné rovině se autorka zamýšlí nad lidským jednáním. Proč člověk v určité situaci jedná zrovna takovým způsobem, jakým jedná? Co všechno se podílí na jeho rozhodování? Budou v konkrétních standardních podmínkách podobně reagovat na daný podnět lidé z různých kulturních a sociálních prostředí? Kdy člověk volí konfrontaci, kdy násilný střet, kdy se uchyluje k politice usmíření a kdy může být jeho cílem prosazování dlouhodobé koncepce míru? Při kladení těchto otázek nemohla autorka pochopitelně opomenout klasiky teorie jednání, především Maxe Webera (*Crawford, 2002, s. 38*).

Po *teorii jednání* se do zorného pole autorky recenzované publikace dostává *politické přesvědčení* a zejména *argumenty*. Ty jsou členěny na praktické (sledující pouze dosažení nějakého účelu), tzv. vědecké (opírající se o zdánlivě nezpochybnitelná a verifikovatelná ekonomická aj. nemetafyzická fakta a o *vědecké kapacity*), etické (empiricky neověřitelné) a argumenty stavící na *kolektivní identitě* (kdo je členem určité skupiny, bude se chovat tak a tak, je nemyslitelné, aby se choval jinak). Uvedené argumenty se v politické praxi prolínají a často mohou být (a také bývají) ve vzájemném rozporu (etické se stávají praktickými, vědecké se stávají neověřitelnými a všechny jsou víceméně zaštitěny kolektivní identitou).

Politická přesvědčení a politické argumenty jsou ovlivněny hned několika důležitými faktory. Jednak dobovým kontextem, v němž se snaží zapůsobit na veřejnost (velmi záleží na tom, o koho a o jaké politické a ekonomické mechanismy se vládnoucí kruhy opírají), a jednak procesem institucionalizace, jenž podtrhuje změnu zmíněných politických i ekonomických mechanismů a vyznačuje se dekonstrukcí (popřením) *již překonaných argumentů* a zároveň tvorbou nových argumentů. Je otázkou, jak výrazná tato změna musí být, aby jisté argumenty mohly být prohlášeny za *již překonané*.

Protože se autorka zabývala procesem dekolonizace, který sice započal v 19. století, ale kulminoval ve 20. století, nemohla si nevsímat úlohy médií ve formování přesvědčení mas, jehož se pak mocenské elity více či méně dovolávají při formulaci své (nejen) zahraniční politiky. Jaká vlastně je role mas a role elit v zahraničněpolitickém procesu? Jak je veřejnost masmédií vychovávána? Jaké informace se k ní dostanou a jaké nikoli? Prosazují média spíše normy chování (nejčastější, dominantní v dané situaci), nebo normativní přesvědčení (hodnotící soudy o tom, co je dobré a co nikoli)? Pokud se soustřeďují na normy, co a proč prezentují jako *typické* chování? A pokud na normativní přesvědčení, jaké hodnoty se lidem snaží vštípit a jaké naopak prohlašují za škodlivé? Jaký obraz reality je vlastně veřejnosti předkládán? Jsou masmédiá ovlivňována rozdílnou sociální úrovní a kulturou zemí světa, nebo až na protichůdná pojetí *přátel a nepřátel* fungují všude stejně ve prospěch těch, kteří vládnou? Jistě by bylo zajímavé pokusit se najít odpověď na tyto a jim podobné otázky. V této souvislosti je však nutné dodat, že problematika masmédií a komunikace je velmi rozsáhlou problematikou, zpracovávanou mnohými autory různých vědeckých zaměření (např. P. Bourdieu),¹ takže nelze recenzované publikaci vytýkat, že se tomuto problému věnuje spíše okrajově.

Zato nelze autorce upřít snahu o analýzu výše uvedených argumentů, především *etických* (*Crawford, 2002, s. 112–117*). Ty jsou v textu poměrně výstižně definovány výrokem

E. H. Carra (*Crawford, 2002, s. 93*), který tvrdí, že uznávané morální hodnoty odrážejí mocenské zájmy vládnoucích vrstev. Jak již bylo řečeno, etické argumenty jsou nepodložitelné fakty, a proto zneužitelné (ponechme teď stranou zneužitelnost informací tvářících se jako fakta). Neta C. Crawfordová jako příklad uvádí v dějinách už tolikrát použité zdůvodnění vedení útočné války. Panovník či jiný představitel státu vždy, když proti někomu chtěl vést válku, musel nejprve přesvědčit své vojáky, že oni jsou v právu a že nepřítel je špatný (*Crawford, 2002, s. 98*). Úlohou církve pak bylo ujistit vojáky své země, že boží vůle je pouze na jejich straně (šlo o selektivní monoteismus – monoteismus jen pro někoho). Kdo chce druhé ovládat, musí popřít argument, že lidé jsou všude na světě stejní, že všude smýšlejí tak i tak, dovedou to i to, ve stejných situacích budou reagovat obdobně. Kdo chce druhé ovládat, musí negovat ideu demokracie. Zde se dostáváme k problému, zda můžeme demokratické právo na život nevztahovat na všechny lidi na světě (na kohokoli). Už mnohokrát v dějinách lidstva zazněl argument obhajoby zabíjení nepřátel (vedení války proti nepříteli) ve jménu zabránění větším ztrátám na životech (jde o etický, neověřitelný argument), (*Crawford, 2002, s. 201*). Právo na život je zde uzurpováno výhradně pro populaci, jejíž politické vedení chce válku (i zde je právo na život odepřeno vojákům a podle vývoje konfliktu mnohdy též vlastním civilistům). Není pak zajištění práva na život někomu na úkor někoho jiného selektivní demokracií? Jaký je např. rozdíl v jednání matek sebevražedných atentátníků, které blahořečí své mrtvé syny jako mučedníky, a v opěvování hrdinství a statečnosti padlých vojáků vyslaných do útočné (nikoli obranné) války (ať už jako motiv k takové válce posloužilo cokoli)?

Tematicky druhá významná část recenzovaného textu si již všímá konkrétních událostí během procesu kolonizace a pokouší se vysledovat, co, proč a za jakých okolností vedlo ke zcela opačnému procesu – k dekolonizaci.

Snad odjakživa, tedy i v 16. století za období španělské koloniální nadvlády, potřebovali panovníci argumenty, ospravedlňující u veřejnosti jejich zahraniční politiku. Autorka popisuje např. názorový střet dvou významných církevních představitelů své doby (Las Casase a Sepúlvedy) o to, zda je možné schválit válku proti indiánskému obyvatelstvu v koloniích (*Crawford, 2002, s. 153–154*). Utkal se zde pohled mocenský (poukazující na neslučitelnost chování indiánského obyvatelstva s *přirozeným právem*, jako např. na zabíjení nevinných pro obřady a jiné *barbarství*, či hlásající, že indiánská populace se nevyznačuje lidskou inteligencí, že vlastně nejde o lidi, a proto je nezbytné šířit civilizaci válkou) s pohledem humanistickým (indiánská populace má svébytnou kulturu, má svá práva, válka je kontraproduktivní a porušující *přirozené právo*).

Postupem času se vystřídalo několik koloniálních velmocí, proměnu zaznamenala nejen rétorika mocenských elit, ale také protikoloniální argumentace. Anglie v 18. století na tom byla úplně jinak než inkviziční Španělsko v 16. století. V Anglii byl hlas (nejen) proti otrokářství velmi zřetelný a nešlo o hlas pouze nějakého významného představitele církve, umění, vědy nebo politiky, šlo o masové protesty anglické veřejnosti (*Crawford, 2002, s. 177–178*). Je ovšem třeba dodat, že koloniální supervelmocí se Anglie stává až za průmyslové revoluce. Hodně výmluvná je mapa afrického kontinentu před rokem 1880 a po něm (*Crawford, 2002, s. 206 a 219*). Hlavní kolonializace Afriky proběhla totiž právě na konci 19. století a svým způsobem vyústila v první světovou válku.

Autorka poměrně barvitě líčí, jak kolonizátoři postupovali proti kolonizovanému domorodému obyvatelstvu a jak proti různým kmenům vedli válku, třebaže představitelé těchto kmenů byli připraveni s útočníkem jednat (*Crawford, 2002, s. 224–228*).

Bylo řečeno, že v podstatě od počátku procesu kolonizace více či méně zaznívaly argumenty, neschvalující tento proces a odsuzující ho pro jeho nehumánnost. Co však skutečně vedlo k procesu *dekolonizace*? Autorka se příliš nezaměřuje na sociální a ekonomické souvislosti procesu dekolonizace, soustřeďuje se na politické (ideové) argumenty, jež tento proces provázely a které lze jen těžko analyzovat bez sledování proměn v sociálních a ekonomických vztazích. Pilíře dekolonizace spatřuje v odstraňování otroctví (otro-

kářství) a nucených prací (Crawford, 2002, s. 159–205). Je zřejmé, že otrokářské vztahy jsou v příkrém rozporu s demokratickými principy, a pokud se svět postupně demokrati- zuje, musejí být tyto vztahy odbourány. Nabízí se však hned několik otázek. Je současný ekonomický systém sociálně nejvyspělejších mocností schopen obejít se bez jakékoli for- my kolonií? Může jakýkoli stát ke svému ekonomickému rozvoji plně využívat své zdro- je (nerostné i lidské), aniž by mu v tom jiný stát jakkoli bránil?

Autorka sice správně poukázala na rozpor demokratizačního procesu s koloniálním pro- cesem, nepustila se však do analýzy postkoloniálního stavu, a proto si nepoložila ani otáz- ku, je-li kolonialismus už skutečně jednou provždy překonaným stadiem dějin lidstva.

Otrokářské a koloniální systémy se začaly hroutit, jakmile byly neslučitelné s ekono- mickým rozvojem, tedy nekonkurenceschopné. Soupeření evropských mocností o kolo- niální nadvládu bylo zakončeno dvěma světovými válkami, po nichž výrazně ekonomic- ky posílily neevropské mocnosti. Po skončení druhé světové války se hlavní rozložení sil přesunulo mezi USA a SSSR, evropské velmoci pozbyly svého dominantního postavení, což se muselo promítnout i v koloniální politice. Nic se však nezměnilo na zájmech kolo- niálních (postkoloniálních) průmyslových kruhů, jejichž zájmy byly často spojeny s pod- porou nedemokratických režimů.

Dekolonizaci autorka chápe jako „nezbytný, ale nepostačující předpoklad pro uplatně- ní etických principů v mezinárodních vztazích“. Směřování k naplnění etických principů vyžaduje podle jejího názoru dialog k vymezení „humanitárních intervencí“ (Crawford, 2002, s. 434). Pokud však mají „humanitární intervence“ demokratické hodnoty podporo- vat, nikoli je potírat, je důležité, aby koloniální vztahy (a to jak de iure, tak de facto) by- ly jednou provždy překonány. Jinak se lze obávat, že se „humanitární intervence“ stanou pouze dalším nástrojem, bránícím v rozvoji určitých oblastí světa v zájmu maximalizace zisku neokoloniálních kruhů, tedy nástrojem, působícím proti demokratizaci světa.

Význam demokratizačního procesu v rozpadu evropského koloniálního panství je v každém případě nesporný. Třebaže v první polovině 20. století se na evropském konti- nentu nacházelo mnoho diktatur (často vojenských), nebylo možné demokratické hodno- ty zcela bojkotovat. Dokladem toho je i Ústava SSSR, kterou se Stalin alespoň snažil vzbudit dojem demokratického charakteru Sovětského svazu. Určitě by bylo zajímavé po- dívat se na argumenty, které ve své (nejen) zahraniční politice užívali Stalin (např. studie R. Arona) nebo Hitler. A hlavně, jak se vlastně ve 20. století ve světě vyvíjela koncepce demokratických hodnot (na papíře i v praxi). Přínejmenším v Evropě se zdá, že idea so- ciálního státu končí, angažovanost občanů v různých hnutích (ekologických apod.) upadá a zájem lidí o politiku klesá. Je-li to jen zdání, se ukáže až časem. Varovné též je, že z ar- gumentace (i rádo by vědecké) stále nezmizely výroky typu „ten a ten národ má nižší in- teligenci než národ jiný“ apod., přestože se dávno ví, že všichni lidé na světě jsou druhu *homo sapiens sapiens* a že v každém národě je určité procento lidí s vysokou hodnotou a určité procento lidí s nízkou hodnotou na stupnici IQ.

Recenzovaná publikace je přínosným pohledem na část lidských dějin zvláště v době, kdy si klademe otázky, kudy se ubírá demokratizační proces, jakými prostředky lze de- mokracii šířit a komu je určena. Lze ji doporučit jak studentům politologického a socio- logického zaměření, tak každému, kdo se chce problematikou procesu dekolonizace a je- ho dnešní podoby důkladněji zabývat.

Marek Řezanka

¹ Bourdieu, Pierre: O televizi. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2002.